

Åke Sandberg (red.), *Arbete & välfärd. Ledning, personal och organisationsmodeller i Sverige*. Studentlitteratur, 2019

För drygt ett år sedan fick jag besök av koreanska tjänstemän som var ivriga att veta mer om hur Sverige bekämpar ungdomsarbetslöshet. Jag nämnde att ett införande av något som kallas ”enklare jobb” har diskuterats, samt att politiker under många år har experimenterat med lägre ingångslön för unga och andra grupper som har svårt att etablera sig på arbetsmarknaden. Chocken var total. De tystnade och deras ansiktsuttryck utstrålade någonting mellan förvirring och djup besvikelse. Sedan frågade de försiktigt: Vad har då hänt med den berömda solidariska lönepolitiken och de aktiva arbetsmarknadspolitiska programmen? Det är förvisso förståeligt att koreanska tjänstemän som inte har gjort en analys av hur svensk arbetsmarknadspolitik fungerar år 2019 lever med en förlegad bild. Däremot vågar jag påstå att även vissa av dagens svenska politiker, som till exempel driver fram Arbetsförmedlingens reformarbete, inte heller är särskilt pålästa i fråga om den svenska modellen. Här finns nu en bok som erbjuder inte bara aktuella lägesbeskrivningar av arbetslivet i dag, men också gedigna och historiskt förankrade analyser av uppkomsten och förändringen av den svenska modellen.

Boken *Arbete & välfärd. Ledning, personal och organisationsmodeller i Sverige* är redigerad av Åke Sandberg består av 24 kapitel. De inledande kapitlen ger en historisk överblick samt en nyanserad bild av hur den svenska modellen förändrats. I boken kan man till exempel läsa om hur arbetslivsforskningen i Sverige har utvecklats (kapitel 2), där författarna drar paralleller mellan samhällsutveckling, arbetslivets omvandling samt vilka frågor som forskarna gav sig i kast med under olika tidsepoker. Fokus på arbetsgivarnas perspektiv gällande produktivitet och rationalisering av arbets- och organisationsprocesser under efterkrigstiden kompletterades så småningom med mer varierande forskningsfrågor som rörde de arbetande som subjekt. Arbetarrörelsens förstärkta ställning möjliggjorde att frågor såsom ojämlikhet, meningsfullt arbete, frihet i arbetet och direktinflytande i arbetslivet kunde lyftas. Under de senaste femton åren har arbetslivsforskningen blivit direkt utmanad från politiskt håll, samtidigt som arbetsmarknaden har genomgått en rad viktiga förändringar.

Parternas stundande förhandlingar i fråga om LAS-regler riskerar att spricka i och med att en rad av de fackförbund som representerar arbetaryrken har lämnat förhandlingsbordet. Även flera av tjänstemännens och akademikernas förbund uppges överväga att lämna förhandlingen. Den omdebatterade reformeringen av Arbetsförmedlingen iscensätter ett fullständigt förvirrade politiskt landskap där Vänsterpartiet allierar sig med Moderaterna och Sverigedemokraterna för att hota med misstroendeomröstning om arbetsmarknadsministern. Den svenska modellen har förvisso konstant förändrats, men i dag är det tydligt att helt andra politiska skiljelinjer och dynamiker gäller vars utfall är svåra att förutse. Med tanke på hur arbetsmarknadsparternas styrkeförhållanden tidigare påverkat även arbetslivsforskningen kan vi förmodligen förvänta oss en ny epok av arbetslivsforskning under de kommande åren.

Den svenska modellen är utan tvekan ett nyckelord i boken. Fredrik Movitz och Åke Sandberg påpekar att många verkar blanda ihop de väsentliga förutsättningarna för att

den svenska modellen ska fungera med vad modellen ämnar åstadkomma (kapitel 3, s. 99). De grundläggande förutsättningarna, det vill säga starkt organiserade arbetsgivare och fackliga organisationer, kvarstår trots att den klass-segregerade aspekten ytterligare har förstärkts under de senaste åren. Författarna erbjuder en historisk analys av hur den svenska modellen har utmanats, där stabilitet och kontinuitet i kollektiv organisering och arbetsmarknadsinstitutioner kontrasteras med ”en förändrings- och krismentalitet” (s. 113), som sedan 1990-talets kris lett till ett snabbt och dramatiskt skifte i marknadsliberal riktning med växande ojämlikhet som följd. Boken hjälper läsaren att förstå den komplexa samexistensen av både kontinuitet och förändringar genom att erbjuda fakta och analys av en rad centrala frågor om arbetsmarknaden och arbetslivet i olika branscher och för olika yrkesgrupper.

Paradoxalt nog är det nu, när det råder en hög osäkerhet kring de bärande arbetsmarknadsinstitutionerna, som internationella organisationer såsom OECD uppmärksammar kollektivavtal som ett verktyg för att navigera framtidens arbetsliv. Det som Anders Kjellberg (kapitel 4) betonar i boken – kombinationen av centralisering och decentralisering – uppmärksammas i en ny OECD-rapport som en nyckel till framgångsrik partsreglering (*Negotiating our way up. Collective bargaining in a changing world of work*, 2019). Rapporten påpekar att det finns ett mycket begränsat antal policyverktyg för att kunna forma och påverka vårt arbetsliv och arbetsmarknadsutfall och att dessa inte har varit särskilt framgångsrika i jämförelse med de lösningar som arbetsmarknadsparterna själva förhandlar fram. Detta är en anledning till att jag särskilt uppskattar översikten av olika generationer av kollektivavtal, hur skiljelinjer har förändrats samt hur olika kollektiva aktörers styrkeförhållanden utvecklats (kapitel 4). Den svenska modellen och parternas starka roll i regleringen av arbetsmarknaden är alltså inte något som redan passerat sina guldår. De kan även vara vår, och kanske flera andra länders, framtid.

Några kapitel i boken belyser hur den svenska modellen har utmanats och delvis anpassats. I kapitel 19 beskrivs till exempel hur den så kallade plattformsekonomin i dag kan utmana själva definitionen av ”arbetande” och tvinga regleringsinstanser att välja mellan att expandera befintliga arbetsmarknadsinstitutioner och verktyg, eller att skapa helt nya spelplaner och regler för de mer ”innovativa” delarna av dagens arbetsliv. Här finns också en fördjupande analys av de två parallella institutioner som underligt nog samexisterar inom byggbranschen i dag, där den svenska modellen lever i symbios (i alla fall kortsiktig) med den andra halvan av branschen där social dumping är mera regel än undantag och som baseras på exploatering av utländsk arbetskraft (kapitel 22).

Bokens titel ger ett intryck av att arbete och välfärd kommer ges lika stor vikt, vilket inte är fallet. Jag hade exempelvis gärna sett en reflekterande diskussion om hur de föreställningar och normer som vårt arbetsliv grundas i förstärks av olika välfärdsstatliga institutioner och trygghetssystem. Principerna för fördelning av gemensamma resurser och riskhantering som är inbyggda i pensionssystemet, arbetslöshets- eller sjukförsäkringen hänger samman med hur vi som samhälle värderar människors prestation i arbete. De här systemen är intimt sammankopplade inte bara med hur vi

organiserar vår vardag (till exempel hur vi delar upp vår tid på de aktiviteter som är "sjukpenninggrundande" eller inte), utan också med våra föreställningar om "normala" liv och hur vi kan bli produktiva, eller snarare "värdiga", medborgare. Boken belyser hur arbetslivet är i ständig förändring, men diskuterar inte relationen till trygghets-systemens tröghet eller förändring och hur det samspelet kan påverka vår välfärd.

Även om bokens 24 kapitel täcker många viktiga frågor och olika branscher och yrkesgrupper saknar jag en mer framåtblickande diskussion. Vad vi menar med välbefinnande och välfärd håller på att förändras, likaså hur vi värderar vårt arbetsliv, inte minst i ljuset av klimatförändringar och ekologiska kriser. I nästa upplaga av boken om arbete och välfärd skulle jag därför gärna vilja se kritiska diskussioner om de grundläggande antagandena och logikerna bakom hur vi organiserar våra arbetsliv och arbetets betydelse för vår välfärd. Trots min önskan om en bredare kontextualisering av arbetslivsforskningen vill jag varmt rekommendera boken som nödvändig läsning för vem som helst som vill förstå hur vårt arbetsliv har organiserats och förändrats över tid.

Jayeon Lindellee
Lunds universitet